

ISTE'MOLCHI HUQUQLARI

Ortiqova Saida Akbaraliyevna

Farg'ona davlat universiteti akademik litseyi,
Ijtimoiy -gumanitar fanlar kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20424150>

Annotatsiya: Ushbu maqolada iste'molchi huquqlarining mazmuni, ularning jamiyatdagi ahamiyati hamda iste'molchilar manfaatlarini himoya qilishning huquqiy asoslari yoritilgan. Shuningdek, iste'molchilarning asosiy huquqlari, ishlab chiqaruvchi va sotuvchilarning majburiyatlari, sifatsiz mahsulot va xizmatlardan himoyalaniş usullari tahlil qilingan. Maqolada O'zbekiston Respublikasida iste'molchilar huquqlarini himoya qilish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: *iste'molchi, iste'molchi huquqlari, huquqiy himoya, mahsulot sifati, xizmat ko'rsatish, qonunchilik, iqtisodiyot, kafolat, savdo, iste'mol madaniyati.*

Bozor iqtisodiyoti sharoitida iste'molchi jamiyatning eng muhim subyektlaridan biri hisoblanadi. Har bir inson kundalik hayotida turli mahsulot va xizmatlardan foydalanadi. Shu sababli iste'molchilarning huquq va manfaatlarini himoya qilish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Iste'molchi huquqlarini himoya qilish orqali bozorda adolatli raqobat shakllanadi, mahsulot sifati oshadi va aholining turmush darajasi yaxshilanadi. Iste'molchi huquqlari deganda fuqarolarning tovar va xizmatlardan foydalanishda xavfsizlik, sifat, to'liq axborot olish hamda zarar yetkazilganda himoya qilinish huquqlari tushuniladi. Hozirgi davrda texnologiyalar rivojlanishi, internet savdosining kengayishi va xizmat ko'rsatish sohasining o'sishi iste'molchi huquqlarini yanada dolzarb masalaga aylantirmoqda.

Iste'molchi – shaxsiy ehtiyojlarini qondirish maqsadida mahsulot sotib oluvchi yoki xizmatlardan foydalanuvchi fuqaro hisoblanadi. Iste'molchi huquqlari esa uning manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan huquqiy me'yorlar tizimidir.

Iste'molchilarning asosiy huquqlari quyidagilardan iborat. Masalan, har bir iste'molchi hayoti va sog'lig'iga zarar yetkazmaydigan mahsulotlardan foydalanish huquqiga ega. Sifatsiz yoki xavfli mahsulotlar inson salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Iste'molchi mahsulotning tarkibi, ishlab chiqarilgan sanasi, foydalanish muddati va sifati haqida to'liq ma'lumot olish huquqiga ega. Bu ma'lumotlar xaridorning to'g'ri tanlov qilishiga yordam beradi. Bozorda turli mahsulot va xizmatlarning mavjudligi iste'molchiga o'z ehtiyojiga mos mahsulotni tanlash imkonini beradi. Agar sifatsiz mahsulot yoki xizmat sababli iste'molchiga moddiy yoki ma'naviy zarar yetkazilsa, u zarar qoplanishini talab qilish huquqiga ega. Iste'molchi o'z huquqlari buzilgan taqdirda sudga yoki tegishli tashkilotlarga murojaat qilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasida iste'molchilar huquqlarini himoya qilish masalasi qonunchilik asosida tartibga solinadi. “Iste'molchilarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida”gi Qonun iste'molchilarning manfaatlarini himoya qilishning asosiy huquqiy hujjati hisoblanadi. Mazkur qonunga ko'ra:

sotuvchi xaridorga sifatli mahsulot yetkazib berishi shart;

mahsulot haqida noto'g'ri ma'lumot berish taqiqlanadi;

kafolat muddati davomida nuqsonli mahsulot almashtirib berilishi yoki ta'mirlanishi kerak;

iste'molchi yetkazilgan zarar uchun kompensatsiya talab qilishi mumkin.

Bugungi kunda davlat organlari va jamoat tashkilotlari iste'molchilar manfaatlarini himoya qilish bo'yicha faoliyat olib bormoqda. Ayniqsa, internet savdosi rivojlanishi bilan elektron tijoratda iste'molchilar xavfsizligini ta'minlash masalasi muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Iste'molchi huquqlarini himoya qilishda iste'molchi madaniyati ham muhim rol o'ynaydi. Huquqiy savodxonlikka ega bo'lgan iste'molchi o'z manfaatlarini samarali himoya qila oladi. Shu sababli aholiga iste'mol madaniyatini o'rgatish dolzarb masalalardan biridir. Iste'molchi quyidagi qoidalarga amal qilishi lozim:

mahsulot xarid qilishdan oldin uning sifati va muddatini tekshirish;

chek yoki kafolat hujjatini saqlash;

mahsulot tarkibi bilan tanishish;

sifatsiz mahsulot holatida tegishli tashkilotlarga murojaat qilish.

Iste'molchi madaniyati jamiyatda halol savdo munosabatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi davrda iste'molchilar duch kelayotgan muammolar orasida sifatsiz mahsulotlar, soxta reklamalar, internet firibgarligi va noqonuniy savdo holatlari mavjud. Ayrim hollarda iste'molchilar o'z huquqlarini bilmagani sababli zarar ko'radi. Shuningdek, ommaviy axborot vositalari va ta'lim muassasalari orqali iste'molchi huquqlari haqida targ'ibot ishlarini olib borish katta aXAMIYATga ega.

Xulosa qilib aytganda, iste'molchi huquqlari jamiyat taraqqiyoti va iqtisodiy barqarorlikning muhim omillaridan biridir. Iste'molchilarning manfaatlarini himoya qilish orqali bozorda sifatli mahsulotlar va xizmatlar ulushi ortadi. Har bir fuqaro o'z huquqlarini bilishi va ularni himoya qila olishi kerak. Davlat, jamiyat va tadbirkorlarning hamkorligi iste'molchilar manfaatlarini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy sharoitda iste'molchi huquqlarini himoya qilishni takomillashtirish va aholining huquqiy madaniyatini oshirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining "Iste'molchilarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni.
2. Konstitutsiya – O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent, 2023.
3. Odilqoriyev X. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: Adolat, 2020.
4. Rustamboyev M. Fuqarolik huquqi asoslari. – Toshkent, 2021.
5. Tursunov U. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
6. Karimov I. Bozor iqtisodiyoti va iste'mol madaniyati. – Toshkent, 2018.
7. Abdullayev A. Huquqiy madaniyat asoslari. – Toshkent, 2022.